

CHANGE OF MORAL STANDARDS IN POSTINDUSTRIAL AND INDUSTRIAL SOCIETIES

Kadirov F. A.

Teacher of the "General Sciences and Physical Culture" Department Angren University

ABSTRACT

The fabric of contemporary society is intricately woven with moral standards that wield substantial influence over individual behavior. In the realms of both post-industrial and industrial societies, the dynamism of ethical standards emerges as a pivotal factor in driving sustainable development, fostering fairness, and guiding ethical decision-making. This article endeavors to distill essential research findings on moral transformation, offering a comprehensive summary, and further outlines specific methodologies designed to advance positive development within these societal frameworks.

Keywords: Ethics, Industrial and post-industrial society, technology, equality, gender equality, information, computer technology, society, family.

POSTINDUSTRIAL VA INDUSTRIAL JAMIYATLARIDA AXLOQIY ME'YORLARNING O'ZGARISHI

Kadirov F.A.

“Umumfanlar va jismoniy madaniyat” kafedrasi o‘qituvchisi Angren universiteti

ANNOTATSIYA

Axloq me'yorlari zamonaviy jamiyatni shakllantiradi odamlarning xulq-atvoriga ta'sir qiladi. Postindustrial va industrial jamiyatida axloqiy me'yorlarni o'zgartirish barqaror rivojlanish, tenglik va axloqiy qarorlar qabul qilishni rag'batlantirishning kaliti bo'lishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi axloqiy me'yorlarning o'zgarishi bo'yicha tadqiqotning eng muhim natijalarini umumlashtirish va ushbu jamiyatlarda ijobiy rivojlanishga yordam berishning aniq usullarini taqdim etishdir.

Kalit so'zlar: Axloq, Industrial va postindustrial jamiyat, texnologiya, tenglik, gender tengligi, axborot, kompyuter texnologiyasi, jamiyat, oila.

“Axloq kishilar orasidagi munosabatlarni tartibga solishning o‘ziga xos usuli, u yoki bu jamiyatda qabul qilingan va rioya qilinishi lozim bo‘lgan tartib, odob, o‘zaro munosabat hamda muloqotning qonun-qoidalari, mezonlari yig‘indisi; xar bir inson tan oladigan etik qadriyat, inson mavjudligining o‘z-o‘zini tarbiyalash, tartibga solish va boshqalarning o‘ziga xos usuli. Axloq kishilar xulq-atvorlari, muloqotlari, munosabatlarining yozilmagan, lekin jamiyat tomonidan qabul qilingan hamda qo‘llab-quvvatlanadigan “oltin qoidalarni” ifodalaydi”.¹ Axloq me'yorlari kishilarning xulq-atvorini boshqaradigan jamiyat qoidalari. Ular jamiyatning

¹ A. Jalolov. "Falsafa qisqacha izohli lug'at". "Sharq". Toashkent-2004.49-bet.

qadriyatlari va e'tiqodlariga asoslanadi. Vaqt o'tishi bilan axloqiy me'yorlar o'zgaradi va bu o'zgarish ayniqsa postindustrial va industrial jamiyatlarida tez sodir bo'ldi.

Texnologiya etikasi: "Ma'lumki, yuzlab asrlar mobaynida inson kichik biologik olam sifatida katta biologik olam ichida, uning bir parchasi, jonli organizmlar podshosi, oqil va hukmron qismi sifatida yashab keldi. XIX asrning oxiridan boshlab, ayniqsa XX asrda u o'z tafakkur quvvati bilan, ilmiy-texnikaviy yksalishlar tufayli ana shu biosfera ichida noosferani-texnikaviy muhitni yaratdi".² Bugungu kunda insoniyat o'z kashfiyotlariga qaram bo'lib borayotganligi xech kimga sir emas. Bu esa mavjud texnologiyalardan oqilona foydalanishni talab etadi.

Postindustrial jamiyat taraqqiyotida texnologiyaning roli muhim hisoblanadi. Axloqiy me'yorlarni o'zgartirish-texnologik yangiliklarga axloqiy jixatdan ustunlikni talab qiladi. Axloqiy tamoyillarni sun'iy intellekt, robototexnika va biotexnologiyani rivojlantirishga integratsiya qilish zarur. Barcha turdagi davlat va xususiy tashkilotlar, kompaniyalar axloqiy me'yorlarni belgilash va ochiq muhokamada ishtirok etish orqali ushbu o'zgarishga hissa qo'shishlari mumkin

Axloqiy me'yorlarning o'zgarishi ortidagi muhim omillardan biri globallashuv va axborot tezligi dacrida texnologiyaning rivojlanishidir. Texnologiya o'zi bilan yangi imkoniyatlar va shu bilan birga muammolarni keltirib chiqaradi, bu esa yangi axloqiy muammolarga sabab bo'ladi. Misol uchun, axborot zamonida sun'iy intellektning rivojlanishi, sun'iy intellektdan qanday foydalanish kerakligi va u inson ongi, hayoti, kelajagiga qanday ta'sir qilishi haqidagi savollarni tug'dirdi.

Ijtimoiy o'zgarish: "Umuman olganda, umumijtimoiy, umumiy va juz'iy qonunlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Ular yakkalik, xususiyluk va umumiylik nuqtai nazaridan o'zaro dialektik aloqador bo'lib, faqat birgalikdagina oshadi, namoyon bo'ladi. Umumijtimoiy, umumiy va juz'iy qonunlarning aloqadorligi tufayli jamiyatda qonunlarning o'ziga xos tizimi vujudga kelgan. Bu tizim butun insoniyat sivilizatsiyasi taraqqiyotini ham, alohida bir mamlakat, xalq, millat rivojlanishini ham belgilab keladi"³

Shunday ekan jamiyat harakatlari axloqiy me'yorlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida o'zgarishini kuchaytirishi mumkin. Jamiyatning faol ishtiroki fuqarolik normalarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Davlat va xususiy tashkilotlar, kompaniyalar va shaxslarning birgalikdagi sa'y-harakatlari jamiyatning barqaror rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi ma'naviy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Ijtimoiy o'zgarishlar axloqiy me'yorlarning o'zgarishiga ham ta'sir ko'rsatdi. Jamiyat rang-barang bo'lib ketdi va bu yangi qadriyatlar va istiqbollarga olib keldi. Masalan, ayollarning mavqeining yaxshilanishi oila va mehnat hayotining axloqiy me'yorlariga ta'sir ko'rsatdi.

Madaniy-ma'naviy o'zgarishi: "Jamiyatning ma'naviy sohasi ma'naviy boyliklar yaratishga qaratilgan faoliyat va uning natijalari: (xilma-xil qarashlar, g'oyalar, ta'limotlar, fan, adabiyot, san'at, ta'lim-tarbiya kabi) ni, ma'naviy munosabatlarini o'z ichiga qamrab oladi."⁴

Postindustrial va industrial jamiyatda axborot, ijod va intellektual texnologiyaning ahamiyati ortib boradi. Bu jamiyat kompyuterlar, lazer texnikasi, biotexnika, gen injeneriyasi,

² Abdulla Sher. "Axloqshunoslik". "O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati". Toshkent-2010.315-bet.

³ Q. Nazarov. Ijtimoiy falsafa. Toshkent-2006.103-bat

⁴ I. Karimov, K. Tulenova, S. Valiyeva. Ijtimoiy falsafa. Toshkent-2008.21-bet

informatika, raqamli texnologiya, nanatexnologiya rivoji bilan bog'liq. Bunday jamiyatda asosiy e'tibor zamonaviy texnologiyalarni o'zgartirishga emas, balki kishilar ongi va madaniyatini o'zgartirishga qaratilgan.

Natijada madaniyatning o'zgarishi axloqiy me'yorlarning o'zgarishiga ham ta'sir qildi. Jamiyatning qadriyatlari individual xarakterga ega bo'lib, bu shaxs huquq va erkinliklarining og'irlashishiga olib keldi. Masalan, zamonaviy axborot texnologiyalarning ta'siri natijasida jinsiy orientatsiya va jinsning xilma-xilligini qabul qilish kuchaydi.

Barqaror iste'mol va ishlab chiqarish: Buzungi zamonamizda inson hayoti va faoliyatining zamonaviy texnologiya ishtirok etmayotgan biror jabxasi yo'q. "Shundan kelib chiqqan holda texnika tushunchasiga inson tomonidan tashqi dunyoni o'zgartirish vositasi, inson yashaydigan muhit va insonning mavjudligi timsolidir."⁵ Bu xolat inson tafakkurining taraqqiyot yo'nalishini ko'rsatib beradi.

Ishlab chiqarishning o'ziga xos uslublari mavjud bo'lib, ular:

- -tayyor mahsulotlarni o'zlashtirish;
- -agro-hunarmandchilik;
- -industrial texnologiya;
- -axborot-kompyuter.⁶

Hozirgi davrda "intellekt-inson-texnika" munosabatlari ishlab chiqarishning asosini tashkil etmoqda. Ushbu usulning maqsadi axloqiy me'yorlarni o'zgartirishning eng muhim usullaridan biri barqaror iste'mol va ishlab chiqarishni rag'batlantirishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, odamlarning atrof-muhitga ta'siridan xabardorligi barqaror alternativalar haqida xabardor bo'lganda ortadi. Jamiyat barqaror amaliyotlarni rag'batlantirishi va ularga osonlik bilan kirishi kerak.

Ta'limning roli: Axloqiy me'yorlarni o'zgartirish ko'pincha ta'limdan boshlanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, axloqiy ta'limni o'quv dasturiga kiritish odamlarning qadriyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ta'lim muassasalari nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki axloqiy tamoyillarni, mas'uliyat va empatiyani ham o'rgatishlari kerak.

Xilma-xillik va inklyuzivlik: Axloqiy me'yorlarni o'zgartirish ham tenglik va inklyuzivlik bilan kuchli bog'liqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli xil va inklyuziv tashkilotlar axloqiy me'yorlarga ko'proq rioya qilishadi. Jamiyat barcha darajadagi xilma-xillikni targ'ib qilishga intilishi kerak, bu esa ijobiy axloqiy o'zgarishlar uchun asos yaratadi.

Axloqiy me'yorlardagi o'zgarishlarning ta'siri. Axloqiy me'yorlardagi o'zgarishlar jamiyatning turli sohalariga ta'sir ko'rsatdi. Masalan, oilada va mehnat faoliyatida kishi hayotining roli o'zgardi va yangi axloqiy munosabatlar paydo bo'ldi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, milliy, diniy va umuminsoniy qadriyatlarni xurmat qilish, zamonaviy axborot texnologiyalardan to'g'ri foydalanish va h.

Axloqiy me'yorlarning o'zgarishi murakkab jarayon bo'lib, unga turli xil omillar ta'sir qiladi. O'zgarishlar qiyin bo'lishi mumkin, ammo ular yaxshi jamiyatga olib kelishi mumkin.

Postindustrial va sanoat jamiyatlarida axloqiy me'yorlardagi o'zgarishlarning ba'zi amaliy misollari:

⁵ Falsafa.T.2006.335-bet

⁶ S.E.Kranivenskiy Sotsialnaya filosofiya.Moskva. "Vlados".1998 .92-bet.

Sizning jinsiy me'yorlaringiz: Jinsiy me'yorlar yanada ochiqroq bo'ldi. Misol uchun, nikoh an'anaviy ravishda erkak va ayol o'rtasidagi ittifoqqa asoslanadi, ammo hozirgi vaqtda g'arb jamiyatida bir jinsli juftliklar ham turmush qurishlari mumkin bo'ldi.

Oilaviy hayot me'yorlari: Oilaviy hayot normalari yanada xilma-xil bo'ldi. Masalan, xotin-qizlar bandligining ortishi ota-onalarning ikkalasi ham ishlayotgan oilalarning ko'payishiga olib keldi.

Ish joyidagi me'yorlar: Ish joyidagi me'yorlar yanada moslashuvchan bo'ldi. Misol uchun, masofaviy ishning ko'payishi joylashuvdan qat'iy nazar ishlash imkonini berdi.

Ijtimoiy adolat: Ijtimoiy adolat tushunchasi o'zgardi. Masalan, tengsizlikni kamaytirishga ko'proq e'tibor qaratildi. Gender tengligi huquqiy jixatdan kafolatlandi.

Bu postindustrial va sanoat jamiyatlarida axloqiy me'yorlardagi o'zgarishlarning bir nechta misollari. Axloqiy me'yorlar doimo o'zgarib turadi va kelajakda ular qanday o'zgarishini ko'rish qiziq.

Barqaror kelajakni qurish uchun postindustrial va industrial jamiyatlarida axloqiy me'yorlarni o'zgartirish zarur. Barqaror iste'molni, texnologiya axloqini, ta'limni, jamoatchilik harakati va inklyuzivlikni targ'ib qilish bu o'zgarishlarga erishishning asosiy usullaridir. Tadqiqot qimmatli ma'lumotlarni beradi, ammo amaliy harakatlar va ijtimoiy ishtirok axloqiy me'yorlarning ijobiy o'zgarishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

REFERENCES

1. A.Jalolov."Falsafa qisqacha izohli lug'at". "Sharq". Toashkent-2004.
2. Abdulla Sher."Axloqshunoslik". "O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati". Toshkent-2010.
3. Q.Nazarov.Ijtimoiy falsafa.Toshkent-2006.
4. I.Karimov, K.Tulenova, S.Valiyeva . Ijtimoiy falsafa.Toshkent-2008.
5. Falsafa.T.2006.
6. S.E.Kranivenskiy Sotsialnaya filosofiya.Moskva. "Vlados".1998 .
7. Яхшимбекова, С. К. (2022). Ёшлар тарбиясида ижтимоий педагогик билимларни ривожлантиришнинг аҳамияти. *Ta'lim fidoyilari*, 1, 21-24.
8. Nafasov, D. Sh. (2023). Abu Rayhon Beruniyning tarbiyaviy qarashlari asosida yoshlarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish. Xalqaro miqyosda ilmiy-amaliy anjuman materiallari, 1(1), 82-85.